

Sajūdis žadino, ragino, telkė

Vaclovas Dzедulionis

Sajūdis Vilniaus rajone kūrėsi ir veikė labai sudėtingomis sąlygomis. Sovietinė partinė nomenklatura ir biurokratija - Lietuvos komunistų partijos rajono komiteto sekretoriai ir aktyvistai, taip pat ir vykdomojo komiteto nariai - nuo pirmųjų Sajūdžio dienų blokavo jo veiklą. Pirmajame Sajūdžio suvažiavime dalyvavo tik trijų grupių (Juodšilių, Marijampolio ir Nemenčinės) atstovai, o sprendžiamąjį balso teise - tik viena Trakų Vokės grupė, vadovaujama J. Šedžio. Tačiau po I Sajūdžio suvažiavimo rajono Sajūdžio grupė labai greitai susitelkė. Jau 1989 metų pradžioje, nepaisant vietinės rajono valdžios priešiškos reakcijos, susikūrė 28 grupės su 1012 aktyviųjų sąjūdininkų. Bet jungėsi ir tie, kurie nenorėjo jokių permainų. Jedinstvennikai, diriguojami Kremliaus, telkė lenkų nomenklatūrininkus kovai dėl autonomijos Pietryčių Lietuvoje. Tik atkaklus nepriklausomybės siekiančių piliečių pasipriešinimas sustrūkdė įsikurti raudonesiems štabams Nemenčinėje, Juodšiliuose, Maišiagalose ir kitose didesnėse gyvenvietėse. Ir autonomija būtų buvusi paskelbta Nemenčinėje arba Salininkuose, o ne kažkur rajono užkampyje - Mostiškėse. Rajono Sajūdis nuo pirmųjų veiklos dienų kritiškai vertino autonominių - Brodavskio, Tichonovičiaus šalininkus - TSKP platformininkus, naujo tipo "želigovskininkus", taip pat Armijos krajevos veteranus, kurie savo paminklų statybomis talkino jedinstvennikams.

Vienas išpūdingiausių Sajūdžio organizuotų renginių buvo Baltijos kelias. Nežiūrint į tai, kad sovietinė rajono valdžia įvairiais būdais draudė ir gąsdino, jame dalyvavo daugybė rajono gyventojų. Į kelio ruožą 16-19 kilometruose patraukė apie 800 dalyvių autobusais ir nuosavu transportu. Paskirtas kelio ruožas buvo su kaupu užpildytas, nors dėl spūsties ir ne visi pajėgė suspėti į nurodytą vietą. Daugiausiai, po 50 ir daugiau, atvyko iš Trakų Vokės, Salininkų, Avižienių, Buivydiškių, Juodšilių, Rudaminos, Riešės. Ir ne tik lietuviai. Buvo pastatyti koplytstulpis, kryžiai, paminklinis akmuo ant Juozapinės kalno Mindaugo karūnavimo datai atminti. Tai buvo padaryta Sajūdžio rajono tarybos narės S. Pauliukaitės, "Neries" gyvulininkystės komplekso ir Salininkų grupių iniciatyva. Pasodinta ažuolų giraitė prie Vilniaus - Ukmergės plento šalia Maišiagalos. Nors ne vienas paminklas greitai buvo išniekintas ir pareikalavo daug darbo juos restauruojant ir valant aptėkštus dažus, bet jie tebestovi ir šiandien. Organizuotai dalyvauta parašų rinkimo akcijose dėl Molotovo-Ribentropo pakto ir su juo susijusių padarinių Lietuvai. Išjungta į tautinės mokyklos kūrimą ir kovą už lietuviškų mokyklų, darželių steigimą. Siekiant šių tikslų buvo ne viena akcija, piketas, daugybė pareiškimų įvairiais adresais, net kreipimasis į SSSR AT prezidiumą, Lietuvos KP CK ir Lietuvos Švietimo ministeriją, į LKP Vilniaus rajono komitetą, kad Vilniaus rajone būtų skiriamas deramas dėmesys valstybinei kalbai. Nepaprastai daug energijos iš rajono sąjūdininkų pareikalavo priimtas valstybinės lietuvių kalbos įstatymas, kurį kitakalbiai sutiko nepalankiai. Pagrindinė priežastis - kitakalbiai žmonės buvo klaidinami, gąsdinami, sąmoningai klaidingai aiškinamas kalbos įstatymas. Manau, jog ilgam išliko atminty didžiulis mitingas įvykęs Nemenčinėje prieš Lenkų sąjungos akciją. Apie vykstančius pokyčius valstybėje ir rajone žmonės sužinodavo iš naujai įsisteigusio "Vilnios" laikraščio.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, ypač sumaniai ir pakiiliai veikė Salininkų, Trakų Vokės, Buivydiškių, Avižienių, Nemenčinės didžiosios grupės, kurioms vadovavo pirmininkai Jonas Jašinskas, Benediktas Ladyga, Jonas Petronis, Albinas Vanagas, Antanas Šlaustas, Petras Balčikonis, Aldona Meilūnienė. Nuo jų neatsiliko ir mažiau gausios Juodšilių (pirmininkas Vaclovas Dzедulionis), Marijampolio (pirmininkas Vitolis Zaremba bei Rytis Rimgaila), rajono laikraščio "Draugystė", o vėliau "Vilnios" (pirmininkė Sofija Daubaraitė), Tarprajoninės gyvulininkystės įmonės "Neris" (pirmininkas Jonas Burokas bei Petras Gurskšys), Maišiagalos (pirmininkė Genovaitė Ručinskienė), rajono savivaldybės (pirmininkė Zofija Paulikaitė) ir kitos grupės.

Sajūdžio nariai ir rėmėjai buvo aktyviausi atgimstančios nepriklausomos valstybės piliečiai. Nors jie energingai dalyvavo rinkimuose į Aukščiausiąją Tarybą, rajono savivaldybę, bet ne vienas Sajūdžio remtų kandidatų nebuvo išrinktas, prastai sekėsi rinkimai į rajono tarybą. Neapgalvotas, o gal sąmoningai priimtas savivaldybių įstatymas buvo nepaprastai palankus nepriklausomybės priešams (tiesiog kaip mielės autonomijos pyragui) bei jiems vadovavusio TSKP CK sekretoriaus Šenino rengiamai autonomijai kurti. Tačiau tuometinei rajono deputatų tarybai persekiojant sąjūdininkus, atleidinėjant juos, o ir kitus žmones (akivaizdžiais ryšiais nesusijusius su buvusios koordinacinės tarybos veikla) iš darbo, rajone gerokai sumažėjo Sajūdžio narių. Teko glaudžiau bendradarbiauti su "Vilnijos" organizacija, paremti besikuriančią lojalių Lietuvos nepriklausomybės įvairių tautybių piliečių Lietuvos sandraugą ir toliau spręsti svarbius to meto klausimus.

Sajūdis, siekdamas išaiškinti ir išspręsti tuo metu buvusias opias problemas, susijusias su valstybine kalba, valstybės nepriklausomybe, privatizacija, priešiškų jėgų veikimu, kartu su kitomis visuomeninėmis organizacijomis organizavo Rytų Lietuvos gyventojų suvažiavimą. Suvažiavime buvo aiškiai įvardinti autonominių siekiai ir pareikalauta įvesti tiesioginį valdymą Vilniaus rajone. Padedant Regioninei komisijai, toks valdymas buvo įvestas. Tuo laikotarpiu grįžo į darbus anksčiau be pagrindo išvaryti žmonės. Rajone gana greitai atslūgo įtampa tarp skirtingų tautybių žmonių, prasidėjo privatizacija. Iki prasidedant privatizacijai, nemažai jau buvo išgrobstyta ūkių, įmonių turto. Patys gyventojai ne kartą kreipėsi į rajono prokuratūrą ir LR Generalinę prokuratūrą dėl kai kurių įmonių, ūkių vadovų turto grobstymo. Kadangi LR Generalinė prokuratūra nesėmė reikiamų priemonių, rajono Sajūdžio žmonės organizavo ne vieną piketą. Lygia greta buvo reikalaujama nubauti autonominių - pučistus už antivalstybinę veiklą. Tačiau LR Generalinis prokuroras A. Paulauskas buvo tarsi jų sąjungininkas: ne tik vilkino, bet ir išskaidė baigtas tirti bylas.

Šiandien, atėjus Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo penkiolikmečiui ir Sajūdžio devintajam suvažiavimui, aktyviausiems sąjūdininkams įstojus į veikliausią ir gausią rajone partiją - Tėvynės Sąjungą, o rajono valdininkams, kaip nebūtų keista, esant ne visai lojaliems Nepriklausomos Lietuvos siekiams, likę nepartiniai rajono sąjūdininkai atsidūrė vos ne pogrindyje. Jie nepraranda vilties, kad stagnacinė nomenklatūrininkų valdžia prieš lieptą galą į vieną kartą bus išrinktas padorus Seimas, bus sudaryta ne nomenklatūrininkų vyriausybė, kurie ims reikiamai rūpintis ir Vilnijos lietuviais, atsidūrusiais diskriminuojamoje mažumoje. Todėl ir koks bebūtų Sajūdis, jis ir toliau reikalingas. Reikalingas jo balsas, žadinimas, raginimas ir telkimas. Vilniaus rajono sąjūdininkai prie to būtinai prisidės! Nes be aktyviųjų piliečių pastangų nomenklatūrininkai, pavertę valdžią savo asmeniniu ir savo klando loviu, lengvai nepasitrauks.